

दलितको अधिकार तथा विकास सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना : नेपालको संविधानले सुनिश्चित गरेको समानता, सामाजिक न्याय तथा मानव अधिकारको संरक्षणको मर्मलाई आत्मसात् गर्दै सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक रूपमा पछाडि परेका दलितको अधिकार संरक्षण, प्रवर्द्धन र कार्यान्वयन गरी विकास, सशक्तिकरण, सामाजिक न्याय र राज्यसंयन्त्रमा पहुँच अभिवृद्धिबाट सहभागिता सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

सङ्घीय संसदले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस ऐनको नाम “दलित अधिकार तथा विकास सम्बन्धी ऐन, २०८३” रहेको छ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “अति विपन्न दलित” भन्नाले नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी निश्चित वार्षिक आयभन्दा कम आय भएको भनी तोकिएको दलित समुदायको कुनै परिवार वा व्यक्ति सम्झनु पर्छ।

(ख) “आवास” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित मापदण्ड पुगेको आवास सम्झनु पर्छ।

(ग) “उच्च शिक्षा” भन्नाले स्नातक तहको शिक्षा सम्झनु पर्छ।

(घ) “छात्रवृत्ति” भन्नाले विद्यालय, विश्वविद्यालय र विदेशी सरकार तथा संस्थाले समेत उपलब्ध गराउने छात्रवृत्ति सम्झनु पर्छ।

(ङ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।

(च) “दलित समुदाय” भन्नाले दलित आयोग वा स्थानीय तहले दलित भनी सूचीकृत गरेको वा सिफारिस गरेको व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूह सम्झनु पर्छ।

(छ) “परिवार” भन्नाले कुनै व्यक्तिसँग एकासगोलमा बसोबास गर्ने पति, पत्नी, छोरा, छोरी, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री र विवाहित महिलाको हकमा

निजको सासु, ससुरा बाबु, आमा तथा अन्य आश्रित सदस्य सम्झनु पर्छ।

(ज) “प्राधिकरण” भन्नाले दफा ३२ बमोजिम गठन भएको दलित विकास प्राधिकरण सम्झनु पर्छ।

(झ) “प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा” भन्नाले चिकित्सा विज्ञान, वन विज्ञान, कृषि विज्ञान, पशु विज्ञान, जैविक विज्ञान, ईन्जिनियरिङ, चार्टर एकाउन्टेन्सी, सूचना प्रविधि लगायतका प्राविधिक तथा व्यावसायिक अध्ययन सम्बन्धी शिक्षा सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् वा यस्तै प्रकारको अन्य निकाय वा संस्थाबाट प्रदान गरिने व्यावसायिक तालिम वा शिक्षा समेतलाई जनाउँछ।

(ञ) “मन्त्रालय” भन्नाले दलित अधिकार सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।

(ट) “मौलिक पेशा” भन्नाले दलित समुदायले परम्परादेखि प्रचलनमा ल्याएको मौलिक कला, व्यावसाय, ज्ञान, सीप र प्रविधि सम्झनु पर्छ।

(ठ) “विद्यालय” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भई सञ्चालन भएको सार्वजनिक वा निजी लगानीका विद्यालय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत प्रचलित कानून बमोजिम कायम रहेका सामुदायिक वा संस्थागत विद्यालय समेतलाई जनाउँछ।

(ड) “विपन्न दलित” भन्नाले नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी निश्चित वार्षिक आयभन्दा कम आय भएको भनी तोकिएको दलित समुदायको कुनै परिवार वा व्यक्ति सम्झनु पर्छ।

(ढ) “समिति” भन्नाले दफा ३४ बमोजिमको प्राधिकरणको सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ।

(ण) “सार्वजनिक विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको लगानी वा अनुदानमा सञ्चालित विद्यालय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रचलित कानून बमोजिम सामुदायिक विद्यालयको रूपमा सञ्चालित विद्यालय समेत जनाउँछ।

(त) “सार्वजनिक सेवा” भन्नाले राज्यका सबै तहका निजामती लगायतका सरकारी सेवा, सबै प्रकारका सुरक्षा सेवा, शिक्षक सेवा, विश्वविद्यालय सेवा, संस्थान सेवा लगायतका प्रचलित कानूनले सार्वजनिक सेवा भनी तोकेका सेवाहरू सम्झनु पर्छ।

(थ) “स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालित सरकारी, अर्धसरकारी र सामुदायिक तथा निजी अस्पतालले सञ्चालन गर्दै आएका स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी सेवा सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद- २

प्रतिनिधित्व र सहभागिता सम्बन्धी व्यवस्था

३. प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता हुने : (१) दलित समुदायका व्यक्तिलाई राज्यका तीन तहका सरकारी तथा सार्वजनिक सेवामा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्त बमोजिम प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता सुनिश्चित हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता गराउँदा दलित समुदायले प्राप्त गर्ने प्रतिनिधित्वको प्रतिशतबाट हिमाली, पहाडी र मधेशी समुदायका दलित महिलाको तेत्तीस प्रतिशत सुनिश्चित गरी सो समुदायका जात, जाति, भौगोलिक अवस्था र पिछडिएको क्षेत्र समेतलाई समेटी प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-३

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

४. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा : (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट स्वीकृत नीति तथा कार्यक्रममा दलित समुदायका विद्यार्थीलाई प्रारम्भिकदेखि माध्यामिक तहसम्म अनिवार्य र अति विपन्न तथा विपन्न दलित व्यक्तिलाई उच्च शिक्षासम्म निःशुल्क हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट एउटा विषयमा निःशुल्क शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि पुनः अर्को विषयमा निःशुल्क शिक्षा प्राप्त गर्न पाउने छैन।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था सार्वजनिक, सामुदायिक, शैक्षिक गुठी वा संस्थागत विद्यालय र विश्वविद्यालय तथा सो मातहतका शैक्षिक संस्थाबाट कार्यान्वयन हुनेछ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि निजी तथा संस्थागत शैक्षिक संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत अति विपन्न तथा विपन्न दलित विद्यार्थीलाई समेत निःशुल्क शिक्षा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

५. **छात्रवृत्ति सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) नेपाल सरकारले दलित समुदायका अति विपन्न, विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई निजले अध्ययन गर्न चाहेको विषयमा अध्ययन गर्न तोकिए बमोजिमको छात्रवृत्ति प्रदान गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्ति प्रदान गर्दा आवश्यक पाठ्यपुस्तक, स्टेशनरी, पोशाक, पोषण, छात्रावास तथा खाना खर्चको शुल्क, शिक्षण संस्थामा बुझाउन पर्ने शुल्कको व्यवस्था गर्नेछ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम छात्रवृत्ति प्रदान गर्दा प्रचलित कानून बमोजिमको निकायबाट जात पहिचान भएका विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई निजले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क प्रतिशतको आधारमा मासिक रूपमा नेपाल सरकारले तोके बमोजिमको रकम उपलब्ध गराउनेछ।

(४) यस दफा बमोजिम छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने निकाय तथा अन्य प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(५) यस ऐन बमोजिम प्रदान गरिएको छात्रवृत्तिको विवरण सम्बन्धित शैक्षिक संस्था र मन्त्रालयले समेत अभिलेख राखी अद्यावधिक गरी वेबसाइटमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

६. **छात्रवृत्ति उपलब्ध नहुने :** (१) यस ऐन बमोजिम अध्ययनको लागि छात्रवृत्ति पाएका विद्यार्थीले भर्ना भएको विषय र तहको अध्ययन पूरा नगरेमा यस ऐन बमोजिमको छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने छैन।

(२) यस ऐन बमोजिम एक पटक निःशुल्क अध्ययनको लागि सुविधा पाएको वा छात्रवृत्तिको सुविधा पाएको विद्यार्थीले अध्ययन पूरा नगरेमा वा पूर्व स्वीकृति नलिई विषय वा संकाय परिवर्तन गरेमा निजलाई अर्को विषय वा संकायमा अध्ययन गर्न छात्रवृत्ति प्रदान गरिने छैन।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सम्बन्धित निकायसँग पूर्व स्वीकृति लिई विषय वा संकाय परिवर्तन गरेको अवस्थामा छात्रवृत्ति प्रदान गरिनेछ।

(४) शैक्षिक संस्थामा भर्ना भई अध्ययनरत विद्यार्थीले मनासिब आधार र कारण विना अध्ययन नगरेमा निजले पाइरहेको सुविधा वा छात्रवृत्ति रोक्का गरिनेछ।

७. दोहोरो सुविधा लिन नपाउने : (१) यस ऐन बमोजिम निःशुल्क शिक्षा वा छात्रवृत्ति पाएको विद्यार्थीले कुनै एक विषयमा उच्च शिक्षा प्राप्त गर्न नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहबाट निःशुल्क शिक्षा वा छात्रवृत्ति पाएको भए पुनः दोहोरो पर्ने गरी निःशुल्क शिक्षा वा छात्रवृत्ति पाउने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहबाट छात्रवृत्ति पाई सकेको कुनै व्यक्तिले दोहोरो पर्ने गरी सुविधा लिएको वा प्राप्त गरेको थाहा भएमा जुन निकायबाट दोहोरो सुविधा प्राप्त गरेको हो सोही निकायले निजको नामको दोहोरो सुविधा रद्द गरी निजबाट सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गराउनु पर्नेछ।

८. जानकारी गराउनु पर्ने : यस ऐन बमोजिम छात्रवृत्ति सहितको निःशुल्क उच्च शिक्षा हासिल गरेको व्यक्तिले आफूले हासिल गरेको शैक्षिक प्रमाणपत्र सहितको जानकारी छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने शिक्षण संस्था र तोकिए बमोजिमको निकायमा लिखित रूपमा गराउनु पर्नेछ।

९. सेवा गर्नु पर्ने : यस ऐन बमोजिम उच्च शिक्षा हासिल गरेको व्यक्तिले छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने निकायले तोकेको क्षेत्रमा तोकिएको अवधिभर सेवा गर्नु पर्नेछ।

१०. बजेटको व्यवस्था : दलित समुदायका अति विपन्न तथा विपन्न विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराइने छात्रवृत्ति रकम नेपाल सरकार, सम्बन्धित प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको वार्षिक विनियोजित रकमबाट तोकिए बमोजिम हुनेछ।

११. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा : (१) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाले दलित विद्यार्थीको लागि प्रचलित कानून बमोजिमको प्रतिशतको आधारमा सङ्ख्या निर्धारण गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सङ्ख्या निर्धारण गर्दा दलित समुदायभित्रका जात, जाति, लिङ्ग तथा भौगोलिक क्षेत्रका विद्यार्थीलाई समानुपातिक रूपमा वितरण हुने गरी तोकिए बमोजिमको मापदण्डका आधारमा योग्यता पुगेका दलित विद्यार्थीमध्येबाट प्रतिस्पर्धा गराई योग्यताक्रमको आधारमा भर्ना गर्नु पर्नेछ।

१२. विशेष तथा अनौपचारिक शिक्षा : (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले अपाङ्गता भएका दलित समुदायका विद्यार्थीका लागि विशेष शिक्षा वा अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्न सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको शिक्षा प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद- ४

स्वास्थ्य तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

१३. स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था : (१) स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले दलित समुदायका व्यक्तिलाई विना भेदभाव स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

(२) दलित समुदायका अति विपन्न तथा विपन्न व्यक्तिलाई नेपाल सरकारले तोकेका अस्पतालमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुनेछ।

(३) नेपाल सरकार वा प्रदेश सर

कारले दलित समुदायका व्यक्तिको स्वास्थ्य सुधारका लागि दलित समुदाय लक्षित आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

(४) दलित समुदायका अति विपन्न तथा विपन्न व्यक्तिको लागि चिकित्सकको सिफारिस बमोजिम खरिद गर्नु पर्ने औषधिमध्ये नेपाल सरकारले तोके बमोजिमका औषधि निःशुल्क उपलब्ध हुनेछ।

(५) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहमध्ये कुनै एकबाट दलित समुदायको अति विपन्न तथा विपन्न महिला गर्भवती भएदेखि एक हजार दिनसम्म गर्नुपर्ने सम्पूर्ण स्वास्थ्य परीक्षण तथा उपचार सेवा आफ्नो स्वामित्वमा रहेको स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क हुनेछ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउँदा कुनै एक तहले उपलब्ध गराएको सेवामा पुनः अर्को तहबाट दोहोरो नपर्ने गरी गराउनु पर्नेछ।

(७) यस दफा बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको अभिलेख आ-आफ्नो निकायमा अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ।

(८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदायका व्यक्तिको स्वास्थ्य उपचारको लागि स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा सहभागी गराउन सक्नेछ। त्यसरी स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा सहभागी गराउँदा दलित समुदायका अति विपन्न, दीर्घरोगी वा ज्येष्ठ नागरिकको हकमा निःशुल्क हुने गरी बीमा कार्यक्रममा व्यवस्था गर्न सक्नेछ।

(९) सामुदायिक वा निजी अस्पतालले व्यवसायिक सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तरगत दलित समुदायका अति विपन्न तथा विपन्न व्यक्तिलाई तोकिए बमोजिम निःशुल्क उपचार गर्नु पर्नेछ।

१४. सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था : (१) नेपाल सरकारले अति विपन्न तथा विपन्न दलित समुदायका शिशुको स्वास्थ्य तथा पोषणको लागि प्रचलित स्वास्थ्य सम्बन्धी कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) नेपाल सरकारले तोके बमोजिमको उमेर पुगेका दलित समुदायका नागरिकलाई प्रचलित कानून बमोजिम ज्येष्ठ नागरिक भत्ता उपलब्ध गराउनेछ।

(३) नेपाल सरकारले स्थानीय तहको रोजगार सेवा केन्द्रमार्फत दलित समुदायका बेरोजगार अति विपन्न नागरिकलाई प्राथमिकता दिई रोजगारीका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ।

(४) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदाय र गैरदलित समुदायबीच भएको अन्तरजातीय विवाहका कारण विस्थापितलाई तत्काल पुनर्स्थापना गर्नु पर्ने अवस्था भएमा पुनर्स्थापना गराउन सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम पुनर्स्थापित व्यक्ति बेरोजगार रहेको वा कुनै आय आर्जनको कुनै व्यवस्था नभएको भए त्यस्तो व्यक्तिको योग्यता तथा क्षमताका आधारमा रोजगारीको व्यवस्था गर्न सक्नेछ।

(६) विपन्न दलित समुदायका असहाय वा अशक्त एकल महिलालाई नेपाल सरकारले तोके बमोजिम सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउनेछ।

(७) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले कुनै दलित महिला यौन शोषणबाट पीडित भएको अवस्थामा त्यस्तो महिलाको पुनर्स्थापना र सुरक्षाका लागि तोकिए बमोजिमको राहत वा रोजगारको व्यवस्था गर्न सक्नेछ।

(८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदायका असहाय, अशक्त वा अनाथ बालबालिकाको संरक्षण र सशक्तिकरणको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

तर, त्यस्तो कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा एकै प्रकारको कार्यक्रम एकै व्यक्तिको हकमा दोहोरो पर्ने गरी सञ्चालन गर्न पाइने छैन।

(९) नेपाल सरकारले संरक्षकत्वको अभाव भएका दलित समुदायका ज्येष्ठ नागरिक वा असहाय बालबालिकाको लागि तोकिए बमोजिम संरक्षण र पुर्नस्थापनाको कार्य गर्नेछ।

(१०) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदायका व्यक्तिको आय आर्जन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सहकारी संस्था मार्फत बीउ पूँजी अनुदान उपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(११) जवरजस्ती करणी वा अन्तरजातीय विवाहको कारण पीडित महिलाबाट जन्मेको बच्चाको संरक्षण गर्नुपर्ने अवस्था आएमा नाता कायम नहुँदासम्म प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित स्थानीय तहले संरक्षण गर्नेछ।

(१२) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले गरिब तथा विपन्न दलितसँग अन्तरजातीय विवाह गर्ने दम्पतिलाई आयआर्जन हुने गरी सीप विकास तथा उत्पादनमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(१३) यस दफाको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले नागरिक समाज, निजी क्षेत्र वा गैरसरकारी संस्थासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद- ५

मौलिक पेशाको संरक्षण तथा विकास

१५. मौलिक पेशाको पहिचान र प्रयोग : (१) दलित समुदायको परम्परागत मौलिक पेशाको पहिचान गरी अभिलेखीकरण गर्न प्राधिकरणले अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम भएको अध्ययन तथा अनुसन्धानको आधारमा प्राधिकरणले त्यस्तो परम्परागत मौलिक पेशाको अभिलेखीकरण गर्नेछ।

(३) दलित समुदायका व्यक्ति वा समूहले परम्परादेखि अपनाउँदै आएका मौलिक पेशाको उपयोगमा सम्बन्धित समूहको अग्राधिकार रहनेछ।

१६. मौलिक पेशाको संरक्षण : (१) दलित समुदायले अवलम्बन गरेको परम्परागत मौलिक पेशालाई प्रचलित कानून बमोजिम बौद्धिक सम्पत्तिको रूपमा संरक्षण गर्न चाहेमा सम्बन्धित निकायबाट त्यस्तो मौलिक पेशाको संरक्षण गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको बौद्धिक सम्पत्तिको अधिकार दलित समुदायको सम्बन्धित जातलाई हुनेछ।

(३) बौद्धिक सम्पत्तिको अधिकार र उपभोग सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

१७. **मौलिक पेशाको विकास :** (१) प्राधिकरणले दलित समुदायका परम्परागत मौलिक पेशालाई नवीन प्रविधिसँग सामञ्जस्यता हुने गरी विकास गर्न आवश्यक तालिम तथा सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तालिम तथा सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा तालिम प्रदायक संस्थाको पाठ्यक्रममा समावेश गर्न समन्वय तथा सहजिकरण गर्नुपर्नेछ।

(३) नेपाल सरकारले दलित समुदायको परम्परागत मौलिक पेशाको संरक्षण तथा विकासको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ।

१८. **मौलिक पेशाको व्यावसायीकरण :** (१) प्राधिकरणले दलित समुदायको मौलिक पेशालाई व्यवसायको रूपमा अगाडि बढाउन प्रोत्साहन गर्नेछ।

(२) दलित समुदायको मौलिक पेशासँग सम्बन्धित व्यावसाय गर्न चाहने दलित समुदायका व्यक्ति, परिवार वा समूहलाई व्यावसायसँग सम्बन्धित मेसिन, औजार लगायतका सामान आयात निर्यात गर्दा लाग्ने कर, महशुल, दस्तुर वा शुल्कमा प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ।

(३) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदायको मौलिक पेशासँग सम्बन्धित व्यावसाय गर्न चाहने दलित समुदायका व्यक्ति, परिवार वा समूहलाई लक्षित गरी व्यावसायिक योजना वा सीप सिकेको प्रमाणपत्रको आधारमा वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी अनुदान तथा सहूलियतपूर्ण ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(४) प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले दलित समुदायको परम्परागत मौलिक पेशासँग सम्बन्धित व्यावसायबाट उत्पादित सामानको खरिद बिक्री तथा बजार व्यवस्थापन लगायतका प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्नेछ।

परिच्छेद- ६

भूमि तथा आवास सम्बन्धी व्यवस्था

१९. पहिचान तथा अभिलेख: (१) प्राधिकरणले स्थानीय तह समेतको सहकार्यमा दलित समुदायभित्रका वास्तविक भूमि तथा आवासविहीन परिवारको लागि तथ्याङ्क सङ्कलन गरी अभिलेख तयार गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तयार भएको पारिवारिक अभिलेख सङ्कलन तथा पारिवारिक अभिलेखको वर्गीकरण सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम वर्गीकृत परिवारलाई सम्बन्धित स्थानीय तहले तोकिए बमोजिमको परिचयपत्र उपलब्ध गराउनेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम सङ्कलन तथा अद्यावधिक गरिएको अभिलेख प्राधिकरणको वेबसाइटमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

२०. भूमि वा आवास नभएको घोषणा गर्नुपर्ने : (१) दलित परिवारले यस ऐन बमोजिम भूमि वा आवास प्राप्त गर्नु अघि आफ्नो वा सगोलको अंशियारको नाममा भूमि वा आवास नभएको स्वः घोषणा सम्बन्धित स्थानीय तहमा गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको स्वःघोषणा झुठा वा गलत ठहरिएमा प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको स्वः घोषणा सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

२१. आवासको लागि जग्गा व्यवस्था : (१) नेपाल सरकारले आवासको व्यवस्था गर्न भूमिहीन दलित परिवारलाई भूमि सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउदा दफा १९ बमोजिमको पहिचान र अभिलेखका आधारमा गर्नु पर्नेछ।

२२. आवास सम्बन्धी व्यवस्था : (१) नेपाल सरकारले आवास विहीन दलित समुदायको व्यक्ति वा परिवारलाई आवास सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम आवासको व्यवस्था गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आवासको व्यवस्था गर्दा एकीकृत वस्ती विकास गरी व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ।

(३) यस ऐन बमोजिम दलित परिवारको लागि उपलब्ध गराइने आवासको न्यूनतम् मापदण्ड प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

२३. स्वामित्व हस्तान्तरण : यस ऐन बमोजिम दलित व्यक्ति वा परिवारलाई उपलब्ध गराइने जग्गा वा आवासको स्वामित्व निजले भोगचलन गरेको पाँच वर्षपछि निजको नाममा तोकिए बमोजिम हस्तान्तरण हुनेछ।

२४. जग्गा फिर्ता लिन सक्ने : (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको स्थायी प्रकृतिको कार्यक्रम वा आयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने भएमा दलित व्यक्ति वा परिवारलाई उपलब्ध गराइएको जग्गा वा आवास फिर्ता लिन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा वा आवास फिर्ता लिदा भूमिहीन वा आवासविहीन नहुने गरी अन्य स्थानमा वासस्थानको व्यवस्था गर्ने वा उचित क्षतिपूर्ति दिनुपर्नेछ।

२५. धितो बन्धक राख्न वा हक हस्तान्तरण गर्न नपाइने : (१) यस ऐन बमोजिम उपलब्ध गराइएको जग्गा वा आवास नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको स्वीकृति नलिई कुनै पनि बैंक, वित्तीय वा अन्य संस्थामा धितो बन्धक राखी ऋण लिन वा कुनै पनि किसिमले आफू पुनः भूमिहीन र आवासविहीन हुने गरी प्रचलित कानूनले तोकेको अवधिभित्र बेचबिखन वा हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रचलित कानून बमोजिम अंशवण्डा गर्न र निजको शेषपछि निजका हकवालाको नाममा नामसारी गर्न बाधा पर्ने छैन।

२६. नेपाल सरकारको नाममा कायम गरिने : देहायका कुनै अवस्थामा दलित समुदायको व्यक्ति वा परिवारलाई उपलब्ध गराइएको भूमि वा आवास त्यस्तो व्यक्तिको नामबाट लगत कट्टा गरी नेपाल सरकारको नाममा कायम गरिनेछ :-

(क) कसैले झुठा विवरण पेश गरी भूमि तथा आवास प्राप्त गरेको कुरा

त्यस्तो भूमि वा आवास उपलब्ध गराई सकेपछि जानकारी हुन आएमा,

(ख) आवास वा भूमि प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा परिवारले पाँच वर्षसम्म बसोवास वा उपयोग नगरेमा,

(ग) स्थायी रूपमा बसोबास गर्ने गरी विदेश गएमा।

२७. आवासको मर्मत सम्भार तथा सेवा शुल्क : यस ऐन बमोजिम उपलब्ध गराइएको आवासको मर्मत सम्भार तथा उक्त आवासमा जडित विद्युत, पिउने पानी लगायतका सुविधा उपयोग गरे वापत तिर्नु पर्ने सेवा शुल्क त्यस्तो आवास प्राप्त गर्ने व्यक्तिले नै व्यहोर्नु पर्नेछ।

२८. शुल्क नलाग्ने : (१) नेपाल राज्यभर कुनै जग्गा नभएका दलित व्यक्तिले यस ऐन बमोजिम भूमि वा आवास प्राप्त गर्दा कुनै शुल्क लाग्ने छैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अव्यवस्थित बसोबासी दलितको हकमा प्रचलित कानून बमोजिमको शुल्क लाग्नेछ।

परिच्छेद- ७

सेवा सुविधाको न्यायोचित वितरण

२९. दलित समुदायको वर्गीकरण : (१) नेपाल सरकारले दलित महिला, पुरुष तथा दलित समुदाय भित्रको सबै जात वा वर्ग लगायतका लागि यस ऐन बमोजिम प्रदान गरिने सेवा सुविधा न्यायोचित एवम् समानुपातिक वितरण गर्न वर्गीकरण गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वर्गीकरण गर्दा सबै जातको आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक, सरकारी, सामुदायिक तथा निजी क्षेत्रको सेवामा उपस्थिति, लैंगिक, मानव विकास सूचकाङ्क, जीवनस्तर तथा बसोबासको अवस्था र भौगोलिक विकटता समेतलाई आधार लिनु पर्नेछ।

(३) दलित समुदायको वर्गीकरण सम्बन्धी अन्य अवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३०. सेवा सुविधामा प्राथमिकता : (१) नेपाल सरकारले दफा २९ बमोजिमको वर्गीकरणमा परेका दलित समुदायको जनसङ्ख्याको आधारमा समानुपातिक र समावेशी सिद्धान्त बमोजिम सेवा सुविधाको न्यायोचित वितरण गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सेवा सुविधा प्रदान गर्दा अति विपन्न तथा विपन्न दलित समुदायका व्यक्ति तथा परिवारलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।

३१. दोहोरो सुविधा लिन नहुने : (१) यस ऐन बमोजिमको सेवा सुविधा कसैले पनि दोहोरो हुने गरी लिन पाउने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दोहोरो सुविधा लिएमा त्यस्तो सुविधा लिने व्यक्ति वा परिवारबाट सरकारी बाँकी सरह असुल गरी प्रचलित कानून बमोजिम सजाय समेत गरिनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम कुनै निकाय वा पदाधिकारीले दोहोरो सुविधा दिएमा त्यस्तो पदाधिकारीबाट असुल गरी निजको सेवा शर्त सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ।

परिच्छेद- ८

प्राधिकरण सम्बन्धी व्यवस्था

३२. दलित विकास प्राधिकरण गठन : (१) यस ऐनको उद्देश्य पूरा गरी दलित समुदायको योजनाबद्धरूपमा विकास गर्न, आवश्यक सेवा सुविधा स्थानीय तहका नागरिकसम्म पुऱ्याउन र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न एक दलित विकास प्राधिकरण गठन गरिएको छ।

(२) प्राधिकरण अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित संस्था हुनेछ।

(३) प्राधिकरणको आफ्नो छुट्टै छाप हुनेछ।

(४) प्राधिकरणले व्यक्ति सरह चलचल सम्पत्ति प्राप्त गर्ने, बेचबिखन गर्ने वा उपभोग गर्न सक्नेछ।

३३. प्राधिकरणको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) ऐनमा अन्यत्र लेखिएको काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त प्राधिकरणको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) ऐनको उद्देश्य पूरा गर्न आवश्यक योजना, कार्यक्रम र वार्षिक बजेट तयार गर्ने,

(ख) दलित समुदायको आर्थिक, सामाजिक, विकास र सशक्तिकरणका लागि आवश्यक कार्य गर्ने,

(ग) दलित समुदायमा परापूर्वकालदेखि प्रचलनमा रहेका ऐतिहासिक सम्पदाको खोज, अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यस्ता सम्पदाको संरक्षणका लागि रणनीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने,

(घ) दलित समुदायसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक सम्पदा, परम्परागत ज्ञान, सीप, कला, प्रविधि तथा पेशाको पहिचान, अभिलेखीकरण, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने,

(ङ) दलित समुदायका मौलिक पेशा, व्यावसाय तथा सीपलाई आधुनिक बनाई रोजगारी तथा जीविकोपार्जनका अवसर सिर्जना गर्ने,

(च) उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गरी स्वदेशी उत्पादन मार्फत दलित समुदायको आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने,

(छ) दलित समुदायका व्यक्तिले सृजना गरेका बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने,

- (ज) दलित समुदायका लागि उपलब्ध सेवा, सुविधा तथा कार्यक्रम सम्बन्धमा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (झ) दलित समुदायलाई उपलब्ध हुने सेवा, सुविधा तथा सहूलियत सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने,
- (ञ) दलितको हक अधिकारको सम्बन्धमा सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाबाट सञ्चालित कार्यक्रमको आवश्यकता, प्रभावकारिता, सान्दर्भिकता तथा लाभ लागत समेतको अनुगमन र मूल्यांकन गर्ने, गराउने,
- (ट) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका कार्य गर्दा अति विपन्न र विपन्न दलितलाई प्राथमिकतामा दिनु पर्नेछ।

३४. **सञ्चालक समिति** : (१) दफा ३२ बमोजिमको प्राधिकरणको सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा सुपरीवेक्षण गर्न देहाय बमोजिमको सञ्चालक समिति रहनेछ :-

(क) दलितको अधिकार सम्बन्धी विषय हेर्ने

मन्त्रालयको मन्त्री वा राज्यमन्त्री - अध्यक्ष

(ख) सचिव, भूमि सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय - सदस्य

(ग) सचिव, श्रम सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय - सदस्य

(घ) सचिव, स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय - सदस्य

(ङ) सचिव, संस्कृति सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय - सदस्य

(च) सचिव, शिक्षा सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय - सदस्य

(छ) सचिव, दलितको अधिकार सम्बन्धी विषय हेर्ने

मन्त्रालय - सदस्य

(ज) दलित अधिकारको क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र वर्षको अनुभव हासिल

गरेका दलित व्यक्तिहरूमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेका

कम्तीमा एकजना महिला सहित तीनजना - सदस्य

(झ) कार्यकारी निर्देशक, प्राधिकरण

- सदस्य सचिव

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ज) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ।

३५. **समितिको बैठक** : (१) समितिको बैठक कम्तीमा महिनाको एक पटक वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

(२) समितिको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्ने गरी सदस्य सचिवले बोलाउनेछ।

(३) बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ।

(४) पचास प्रतिशत वा सोभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपुरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ।

(५) समितिका अध्यक्ष र सदस्यले समितिको बैठकमा भाग लिँदा प्रचलित आर्थिक कार्यसञ्चालन निर्देशिका बमोजिम बैठक भत्ता पाउने छन्।

(६) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

३६. **प्राधिकरणको कोष** : (१) दलित समुदायको विकास तथा सशक्तिकरणको लागि प्राधिकरणको एउटा छुट्टै कोष हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायबमोजिमको रकम रहनेछ:-

(क) नेपाल सरकारको वार्षिक बजेटबाट विनियोजित रकम,

(ख) नेपाल सरकारमार्फत कुनै अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ वा संस्थाबाट प्राप्त रकम,

(ग) प्राधिकरणको चल अचल सम्पत्तिबाट आर्जन हुने रकम,

(घ) प्राधिकरणलाई प्राप्त अन्य कुनै सहयोग रकम।

(३) प्राधिकरणको नाममा प्राप्त हुने रकम नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट स्वीकृति प्राप्त कुनै वाणिज्य बैङ्कमा खाता खोली जम्मा हुनेछ।

(४) प्राधिकरणको खाता सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३७. प्रदेश र स्थानीय तहसँग साझेदारी : प्राधिकरणले प्रदेश वा स्थानीय तहसँग समन्वय र साझेदारी गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

३८. कार्यकारी निर्देशक: (१) नेपाल सरकारले प्राधिकरणको कार्य सञ्चालनका लागि एकजना कार्यकारी निर्देशक नियुक्ति गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यकारी निर्देशकको नियुक्तिका लागि छनौट तथा सिफारिस गर्न देहाय बमोजिमको सिफारिस समिति रहनेछ:-

(क) सहसचिव, मन्त्रालय - संयोजक

(ख) दलितको हक अधिकारको क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याएको
व्यक्ति मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एक
जना विज्ञ - सदस्य

(ग) मन्त्रालयले तोकेको कम्तीमा राजपत्राङ्कित द्वितीय
श्रेणीको अधिकृत - सदस्य सचिव

(३) सिफारिस समितिले छनौट तथा सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि आफैले निर्धारण गर्नेछ।

३९. कार्यकारी निर्देशकको योग्यता: कार्यकारी निर्देशकको योग्यता देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरेको,

(ख) दलित समुदायको हक, हित र अधिकार सम्बन्धी कार्यमा कम्तीमा पन्ध्र वर्ष अनुभव प्राप्त गरेको,

(ग) पैंतीस वर्ष उमेर पूरा भएको।

(घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूरमा सजाय नपाएको।

४०. कार्यकारी निर्देशकको पदावधि तथा सेवा, शर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) कार्यकारी निर्देशकको पदावधि चार वर्षको हुनेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कार्यकारी निर्देशकले प्रचलित कानून विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेमा वा निजको कार्य सम्पादन सन्तोषजनक नभएको भनी नेपाल सरकारबाट गठित छानविन समितिले सिफारिस गरेमा निजलाई नेपाल सरकारले जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ।

तर पदबाट हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ।

(३) कार्यकारी निर्देशकको सेवा, शर्त र सुविधा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४१. कार्यालय तथा कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था : (१) प्राधिकरणको कार्यालय नेपाल सरकारले तोकेको स्थानमा रहनेछ।

(२) प्राधिकरणको लागि आवश्यक कर्मचारी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनेछ।

४२. लेखा र लेखापरीक्षण : (१) प्राधिकरणको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको लेखा प्रणाली बमोजिम राख्नु पर्नेछ।

(२) प्राधिकरणको आन्तरिक लेखापरीक्षण कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट र अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ।

परिच्छेद-९

कसूर र सजाय

४३. कसूर भएको मानिने : कसैले देहाय बमोजिमको कार्य गरेमा यस ऐन बमोजिम कसूर गरेको मानिनेछ:-

(क) यस ऐन बमोजिमको हक, अधिकार, सेवा वा सुविधा प्राप्त गर्ने उद्देश्यले झुठा वा गलत विवरण पेश गरी त्यस्तो हक, अधिकार, सेवा वा सुविधा प्राप्त गरेमा,

(ख) यस ऐन बमोजिम दलितलाई प्राप्त सेवा, सुविधा तथा संरक्षणका कार्यहरू दलित समुदायका व्यक्ति बाहेक अरुलाई दिने दिलाउने कार्य गरेमा,

(ग) यस ऐन बमोजिम दलितलाई प्राप्त हक अधिकारको प्रयोग गर्न बञ्चित गरेमा वा बाधा अवरोध पुऱ्याएमा,

(घ) खण्ड (क), (ख) वा (ग) बमोजिमको कार्यको उद्योग गरेमा वा मतियार भएमा।

४४. सजाय : (१) दफा ४३ विपरीतका कसूर गर्ने गराउनेलाई देहाय बमोजिम सजाय हुनेछ:-

(क) खण्ड (क) बमोजिम कसूर गर्नेलाई तीन वर्ष सम्म कैद वा तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय,

(ख) खण्ड (ख) बमोजिम दलितलाई प्राप्त सेवा, सुविधा तथा संरक्षणका कार्यहरू दलित समुदायका व्यक्ति बाहेक अन्यलाई दिने दिलाउने

कार्य गरेमा कार्य पूरा भईसकेको भए सो कार्य गर्नेलाई कसूरको मात्रा हेरी दुई वर्षसम्म कैद वा दुई लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय,

(ग) खण्ड (ग) बमोजिमको कार्य गरेमा कसूरको मात्राअनुसार छ महिनासम्म कैद वा एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय,

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित सजाय हुने कसूर गर्न उद्योग गर्ने वा मतियार हुने व्यक्तिलाई आधा मात्र सजाय हुनेछ।

४५. हदम्याद : (१) कसैले दफा ४३ बमोजिमको कसूर गरेको थाहा पाएको मितिले एक वर्षभित्र नजिकको प्रहरी कार्यालयमा उजुर गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको उजुरी दिने प्रक्रिया प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

४६. नेपाल सरकार वादी हुने: (१) यस ऐन बमोजिमको कसूरमा नेपाल सरकार वादी हुनेछ।

(२) दफा ४३ बमोजिमका कसूर मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को अनुसूची-१ मा समावेश भएको मानिनेछ।

४७. मुद्दा हेर्ने अधिकार : यस ऐन अन्तर्गतको मुद्दाको सुरु कारबाही र किनारा गर्ने अधिकार सम्बन्धित जिल्ला अदालतलाई हुनेछ।

परिच्छेद-१०

विविध

४८. विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने : (१) प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले विपन्न तथा पछाडि परेको दलित समुदायलाई लक्षित गरी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारले आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्न सक्नेछ।

४९. स्वीकृति लिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने : (१) गैरसरकारी संस्थाले दलित समुदायको हक अधिकारसँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृति लिनु पर्ने निकायको अतिरिक्त प्राधिकरण समेतको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा क्रमशः अति विपन्न दलित, विपन्न दलित तथा दलित समुदायलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।

५०. प्राथमिकता दिने : यस ऐनको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयले दलित समुदायलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।
५१. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस ऐनमा लेखिएको कुरामा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।
५२. अधिकार प्रत्यायोजन : प्राधिकरणले आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार कार्यकारी निर्देशक वा प्रदेश तथा स्थानीय तहका अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।
५३. प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने : (१) यस ऐन बमोजिम प्राधिकरणले सम्पादन गरेका कार्यको वार्षिक प्रतिवेदन मन्त्रालयसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा अन्य कुराका अतिरिक्त सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाबाट सञ्चालित कार्यक्रमको आवश्यकता, प्रभावकारिता, सान्दर्भिकता तथा लाभ लागत र त्यस्ता कार्यक्रमबाट लाभान्वित अति विपन्न तथा विपन्न दलित व्यक्ति तथा समुदायको विवरण समेत समावेश गर्नु पर्नेछ।
५४. नेपाल सरकारसँग सम्पर्क : प्राधिकरणले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा मन्त्रालय मार्फत राख्नु पर्नेछ।
५५. ऐन कार्यान्वयन मापन : यो ऐन प्रारम्भ भएको पाँच वर्षभित्र र तत्पश्चात् प्रत्येक पाँच वर्ष पूरा भएको एक वर्षभित्र मन्त्रालयले ऐन कार्यान्वयनको मापन गर्नेछ र सोको प्रतिवेदन संघीय संसद्को दुवै सदनको सम्बन्धित समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ।
५६. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ।
५७. निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड : यो ऐन तथा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियमको प्रतिकूल नहुने गरी मन्त्रालयले आवश्यकतानुसार निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।